IV a. antrąja puse ar V a. pradžia.

Antras kapas buvo 25–30 m. moters. Įkapės – geležinė yla, bronzinis įvijinis žiedas, geležinis lazdelinis smeigtukas. Šios įkapės leidžia kapą skirti minėtam laikui. Tam pačiam laikui, o gal ir V a. pradžiai, reikia priskirti ir *trečiąjį kapą*. Jame buvo palaidotas 40–45 m. vyras. Įkapės – geležinis ietigalis, kovos peilis su puošnia, bronziniais spurgeliais ornamentuota ir bronziniais pakabučiais puošta perpete, geležinis įmovinis kovos kirvis, dvi bronzinės lankinės žieduotosios segės, dvi bronzinės apyrankės (juostinė ir storėjančiais galais), du bronziniai žiedai, bronziniai žąslų žiedai su geležiniais žąslais, žirgo kamanos su bronziniais kryžiaus pavidalo apkalais – leidžia kapą skirti karinio elito viršūnei.

Sprendžiant pagal aptiktus radinius, Vėluikių kapinynas yra vertingas senojo geležies amžiaus baigiamojo etapo ir ankstyvųjų viduramžių pradžios Nemuno žemupio kultūros paminklas. Etninės istorijos prasme darosi aišku, kad Nemuno žemupio kultūros ŠV riba, kur ji susisiekia su Pilkapių kultūros paminklais, nusikėlė į Skaudvilės apylinkes šalia Ivangėnų–Karšuvos piliakalnių ir Pilkapių kultūrai skiriamų Adakavo pilkapių. Šiuo metu archeologinėje literatūroje pripažįstama, kad Nemuno žemupio kultūros gyventojai sietini su skalvių kiltimi. Tad galimas dalykas, kad skalvių arealo ŠR riba reikia laikyti Skaudvilės apylinkes.

Tyrimai buvo pavėluoti – dalį kapų nuplovė Ančios upė. Pavyzdžiu tapo vyro kapas 1, rastas ant paties Ančios skardžio. Jo griaučių apatinė dalis (dubenkauliai su kojų kaulais) jau buvo nuvirtę į Ančią. Kapinyną būtina tirti toliau, kad nepražūtų svarbi baltų priešistorei pažinti archeologijos medžiaga.

VĖLUIKIAI CEMETERY

In 2006 an area 150 m^2 in size was excavated in Vėluikiai cemetery and 3 inhumations were found. All had been buried on their backs, with their arms in various positions and their legs straight. The burial pits had rounded ends. The burials were found at a depth of 40–70 cm since the height of the hill had apparently been significantly lowered through ploughing. The males were oriented in N and NW directions, the females in a SE direction. Based on the discovered finds the cemetery dates to the 2nd half of the 4th or early 5th century.

The finds allow one to state that Vėluikiai cemetery is a valuable Nemunas Culture site from the final stage of the Old (Roman) Iron Age and the beginning of the early Middle Ages.

KALNUVĖNŲ KAPINYNAS

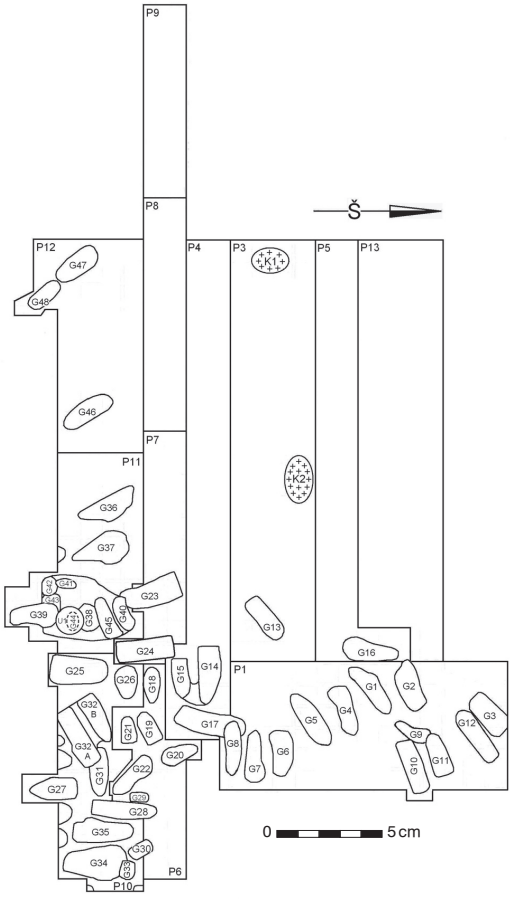
Julius KANARSKAS

Kalnuvėnų kapinynas (A 1652), Klaipėdos r., Sendvario sen., Kalnuvėnų kaimas, išaiškintas 2001 m. Nuo 2002 m. vyksta kapinyno tyrimai. Jų tikslas – ištirti, užfiksuoti ir tokiu būdu išgelbėti suardytoje kapinyno dalyje esančių kapų liekanas, surinkti išlikusius atsitiktinius radinius. Iš viso 2002–2005 m. buvo ištirtas 382,2 m^2 dydžio plotas, rasti 24 griautiniai IX–XI a. kapai ir 2 stulpavietės, aptikti 332 radiniai.

2006 m. archeologiniai tyrimai, kuriuos rėmė LAD, tęsti labiausiai žemės judinimo darbų suardytoje dalyje. Joje ištirtas 204,3 m^2 dydžio plotas. Tyrimų metu nustatyta, kad apardytos kapinyno teritorijos Š dalis labiausiai pažeista. Joje 76,2 m^2 dydžio plote kapų liekanų neaptikta, o rastas tik nenustatytos paskirties atsitiktinio geležinio dirbinio fragmentas. Tuo tarpu centrinėje apardytos teritorijos dalyje 128,1 m^2 dydžio plote ištirti 25 griautiniai kapai (kapai 25–31, 32A, 32B, 33–48) ir ugniavietė (1 pav.).

Griaučiai sunykę, todėl mirusiųjų lytį ir padėtį kape galima nustatyti tik pagal įkapes ir kapo įrengimą. 14 kapų (kapuose 25, 27, 28, 31, 32A, 32B, 34–37, 39, 45–47) buvę palaidoti suaugusieji ar paaugliai jaunuoliai. Iš jų – 2 vyrai (kapai 25, 27) ir 5 moterys (kapai 28, 31, 32A, 34, 35), kitų lyties nustatyti nepavyko. Likusiuose 11 kapų (kapai 26, 29, 30, 33, 38, 40–44, 48) buvo palaidoti mažamečiai vaikai ir kūdikiai (manoma, kad kape 38 buvo palaidoti kūdikiai dvynukai).

Dviem atvejais keliems kapams (kapams 32A ir 32B bei vaikų kapams 38–45) kasta viena didelė duobė, kurioje giliau iškastose mažesnėse duobėse palaidoti mirusieji. Kapų kontūrai netaisyklingo ovalo pavidalo, dažniausiai siaurėjantys link kojūgalio, orientuoti ilgąja ašimi daugiausia Š–P (ŠV–PR) kryptimi (kapai 25, 27–30, 34–37, 39, 41, 46–48), o kiti – R–V (PV–ŠR) kryptimi (kapai 26, 31, 33, 32A, 32B, 38, 40, 42–45). Duobės užpildytos tamsios spalvos žeme, maišyta su degėsiais ir nedideliais anglies gabaliukais, kurie leidžia teigti, kad laidojimo metu buvo atliekamos apeigos su ugnimi. Šias mirusiųjų pagerbimo apeigas liudija ir vaikų kapų 38–45 bendrosios duobės viršutiniame horizonte ištirta 1,3 m skersmens ir 7–9 cm gylio ugniavietė, kurioje, be gausių degėsių ir angliukų, rasta lipdytos grublėtosios keramikos ir keramikos lygiu paviršiumi šukių. Ji įrengta

1 pav. Kalnuvėnų kapinynas. 2002–2006 m. kapinyne tyrinėtų plotų planas: P1 – perkasos numeris, G1 – griautinio kapo numeris, K1 – degintinių kaulų koncentracijos vieta, U1 – ugniavietė. *J. Kanarsko brėž.*
Fig. 1. Kalnuvėnai cemetery. Plan of the sections excavated in the cemetery during 2002–2006: P1 – trench number, G1 – inhumation burial number, K1 – location of a concentration of cremated bones, U1 – fire site (cooking pit).

2 pav. Miniatiūrinis keramikinis puodelis (kapas 25). *J. Kanarsko nuotr.*
Fig. 2. Miniature ceramic pot (burial 25).

3 pav. Segė (kapas 35). *J. Kanarsko nuotr.*
Fig. 3. Brooch (burial 35).

palaidojus mirusiuosius ir buvusi virš kapų 44 ir 38.

Vaikų kapų duobių ilgis – 0,85–1,66 m, plotis – 0,48–1,16 m. Suaugusiųjų kapų ilgis – 2,08–3,10 m, plotis – 0,70–0,98 m, kiti vietomis (ties viduriu ar gale) išplatinti iš abiejų pusių arba link R šono iki 1,07–1,76 m pločio. Bendros kapų 32A ir 32B duobės ilgis ŠR–PV kryptimi buvo 2,57–3,02 m, plotis – 2,15 m. Vaikų kapų 38-45 bendrosios duobės ilgis Š–P kryptimi buvo 5,78 m, plotis Š gale – 1,1 m, P gale – 3,0 m. Tiek vaikų, tiek suaugusiųjų kapų gylis svyruoja nuo 0,16–0,18 m iki 0,73 m. Tai nėra tikrasis kapo gylis, kadangi kalvos paviršius kapinyno teritorijoje, ypač centrinėje jo dalyje, yra smarkiai nukastas.

Mirusieji kape orientuoti labai įvairiai. Dažniausiai (kapuose 28, 29, 34, 36, 37, 39, 41, 46, 47) jie guldyti galva į Š–ŠV. 6 kapuose (kapai 26, 31, 32B, 42–44) mirusieji gulėjo galva į V (su nukrypimu į ŠV ir PV), 5 kapuose (kapai 32A, 33, 38, 40, 45) – galva į R–ŠR, o dar 5 kapuose (kapai 25, 27, 30, 35, 48) – galva į P–PR. Panašu, kad mirusieji laidoti skobtiniuose karstuose. Taip manyti leidžia ant kai kurių kapų dugno pastebėtos sunykusios medienos pluošto liekanos.

Įdomus yra kapo duobės įrengimas. Ruošiant kapą molio įžemyje, duobė kasta tol, kol pasiektas po molio sluoksniu esantis smėlis arba žvyras. Jį pasiekus, duobės dugnas buvo išplūktas 2–4 cm storio molio sluoksniu. Rengiant kapą smėlio ar žvyro grunte, 2–8 cm storio molio arba žvyringo molio sluoksniu buvo išplūkamas ne tik kapo dugnas, bet ir sienelės, kurios buvusios plonesnės nei dugnas.

Įkapių rasta nedaug. Kapuose 33, 42, 46 ir 47 jų išvis neaptikta. Rastos įkapės labai blogos būklės, smarkiai korodavusios, atsidūrusios arti žemės paviršiaus sparčiai nyksta. Geriau išliko bronziniai įvijiniai žiedai, segės (3–4 pav.), diržų sagtys, karoliai, miniatiūriniai lipdyti keramikos puodeliai. Kitos įkapės – geriamųjų ragų apkalai, įvijos, diržų apkalai, peiliukai, apyrankės, antkaklės, keramika – išliko nedidelių fragmentų pavidalu. Panašu, kad laidojimo apeigų metu daugumą įkapių būdavo sulaužomos, o į kapo duobę įmetama tik dalis jų nuolaužų.

Iš viso 2006 m. kapinyne aptikta 160 archeologinių radinių. Iš jų reikėtų paminėti plokštinę zoomorfinę segę, vaizduojančią du susivijusius žalčius (gyvates?), miniatiūrines pasagines seges, miniatiūrinius puodelius (2 pav.), tiglio liekanas. Tiriamo ploto R dalyje rasta pavienių degintų kaulų fragmentų, o kape 25 po mirusiuoju iškastame įgilinime aptiktas žirgo dantis.

Tarp atsitiktinių radinių pasitaikė į kapinyno chronologijos ribas netelpanti akinė segė bei kape 35 rasta kilpinė įvija, kurios greičiausiai pateko iš suardytų ankstesnio laikotarpio kapų. 2006 m. tyrinėta kapinyno dalis datuojama IX–XI a., o kai kurie radiniai – VII a. pabaiga – VIII a.

Tyrimų metu nustatyta, kad apardytos kapinyno dalies centrinio ploto R pakraštyje kapai XIX a. antroje ar XX a. pirmoje pusėje yra buvę perkasti, greičiausiai ieškant senienų. Čia per visą gylį eina permaišytos žemės sluoksnis, kuriame pastebėta anglių, rasta pavienių archeologinių radinių, netvarkingai išmėtytų smulkių žmogaus kaulų fragmentų. Be to, maišytoje žemėje prie pat įžemio aptikta keletas XIX a. – XX a. pirmajai pusei būdingų kaltinių vinių, geležinių dirbinių, artilerijos sviedinių skeveldrų, žiestos ir glazūruotos keramikos šukių.

2006 m. archeologiniai tyrimai leidžia teigti, kad tiriamos Kalnuvėnų kapinyno dalies medžiaga pastebimai skiriasi nuo kitų to paties VIII–XI a. laikotarpio žinomų Vakarų Lietuvos kuršių kapinynų (Ėgliškių–Andulių, Kašučių, Kiauleikių, Laivių, Lazdininkų, Pryšmančių ir kt.) medžiagos. Ji išsiskiria įkapių skurdumu, savitu kapų įrengimu, laidojimo tradicijomis ir papročiais.

Suardytoje kapinyno dalyje išlikę kapai atsidūrę prie pat žemės paviršiaus. Juose esančių negausių ir blogos būklės, tačiau išliekamąją mokslinę ir archeologinę vertę turinčių įkapių nykimo procesas dėl molingo ir rūgštingo dirvožemio spartėja, todėl suardytoje kapinyno dalyje archeologinius tyrimus būtina tęsti.

Kapinyno plote aptikta akinė segė ir kilpinė įvija leidžia daryti prielaidą, kad šioje teritorijoje ar aplinkoje yra buvęs ar tebėra ankstyvojo geležies amžiaus pabaigos – senojo geležies amžiaus kapinynas, kurio vietą būtina lokalizuoti.

4 pav. Įvijinis žiedas ir segė (kapas 36).
J. Kanarsko nuotr.
Fig. 4. Coil ring and a brooch (burial 36).

Tyrinėjimų medžiaga – radiniai, brėžiniai, piešiniai, nuotraukos papildys nuo 2002 m. komplektuojamą KM archeologijos fondo Kalnuvėnų kapinyno rinkinį, kurio vertingiausi eksponatai bus konservuojami ir ruošiami eksponuoti muziejaus archeologijos ekspozicijoje.

KALNUVĖNAI CEMETERY

An area 204.3 m^2 in size was excavated in Kalnuvėnai cemetery (Klaipėda Dist.). 25 inhumations and 1 fire site were discovered in it (Fig. 1). The individuals were buried in hollowed out log coffins and fire rites were performed during the burial. It appears that the majority of the grave goods were broken into pieces, only part of each piece being placed in the burial pit (Figs. 2–4). The burials date to the 10th–11th centuries.

LAZDININKŲ (KALNALAUKIO) KAPINYNAS

Julius KANARSKAS, Donatas BUTKUS

Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyno (A 1708) tyrinėjimus KM vykdo nuo 1991 m. Iš viso 1991–1993, 1996–1997, 2000–2001 ir 2003 m. muziejus ištyrė 1292,4 m^2 dydžio plotą, kuriame aptiko ankstyvojo geležies amžiaus – senojo geležies amžiaus pradžios senovės gy-